

OLUMSUZ KADIN ALGISININ UYDURMA RİVAYETLERDEKİ İZLERİ

Huriye MARTI*

ÖZET

Kadının sosyal, kültürel, dinî ve ailevi hayattaki yeri hakkında asırlardır yaşanan kafa karışıklığında, Hz. Peygamber'in otoritesini kullanmak suretiyle onun ağzından uydurulan kadın konulu olumsuz rivayetlerin rolü büyüktür. Zira bu uydurmalar, kadın hakkında olumlu mesajlar taşıyan sahih sünnetle çelişerek, iki farklı söylemi Hz. Peygamber'e nispet eden sözlü ve yazılı bir edebiyatın oluşmasına yol açmıştır. Bazıları kadın ve erkek arasında daimî bir gerilim alanı ve huzursuzluk teması oluştururken, bazıları hayatın sadece bir alanını kadın için yaşanabilir kılmayı öngörmekte, bazıları ise geri hizmette bulunmasının faziletlerini sıralayarak kadının donanımlarını toplum yararına kullanmasına engel olmaya çalışmaktadır. Uydurmaların arkasına sığınan illetli bakış, kadına karşı olumsuz bir önyargı oluşturarak saygıdan, merhamet ve güvenden uzak bir ilişkiyi beslemekte, kadın ve erkeği birbirlerinin yanı başında değil karşısında konumlandırmaktadır. Sonuçta varılan nokta, Hz. Peygamber'in öngördüğü bakış ile kadını, kadının sunduğu perspektif ile de hayatı görme imkânından mahrumiyettir. Bu makalede mevzû' olduğu hakkında hadisçilerin ittifakı bulunan kadın konulu rivayetler irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kadın, hadis, rivayet, uydurma, mevzû'

ABSTRACT

Traces Of Negative Perception Of Woman In Fabricated Hadiths

The role of negative narratives about woman which were fabricated from Prophet Mohammed's mouth by using His authority is significant among the confusions lived for centuries about the place of woman in social, cultural, religious and domestic lives. Therefore these mawdu hadiths caused the formation of an oral and written literature corresponding to Prophet Mohammed's two different pronunciations conflicting with the true Sunna that carries positive messages about woman. Some of them form a stress area and uneasy contact between woman and man, some of them stipulate only one area of life for woman to be livable and some of them prevents woman serving her talents for the benefits of society by sorting the virtues of woman staying in the back service. The diseased viewpoint sheltering at the back of fabricated hadiths feeds a relationship without any respect, compassion and trust by forming a negative prejudice against woman and positions woman and man not side by side but face to face. The point reached at the end is the deprivation from the chance of seeing woman with the viewpoint stipulated by Prophet Mohammed and life with the perspective presented by woman. In this study, the narratives about woman on which the hadith scholars ally on their being fabricated were investigated.

Key Words: Woman, hadith, narrative, fabricated, mawdu'

* Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Bilim Dalı,
hmarti@selcuk.edu.tr

Giriş

Bu makalede bugün de süregelen kadını tanıma ve tanımlama sorununun arka planında yer alan bazı uydurma rivayetler irdelenecektir.¹ Kadının sosyal, kültürel, dinî ve ailevî hayattaki yeri hakkında halen yaşanan kafa karışıklığında, Hz. Peygamber'in otoritesini kullanmak suretiyle onun ağzından uydurulan kadın konulu olumsuz ifadelerin rolü büyüktür. Zira bu uydurmalar, kadın hakkında olumlu mesajlar taşıyan sahih sünnetle çelişerek, iki farklı söylemi Hz. Peygamber'e nispet eden sözlü ve yazılı bir edebiyatın oluşmasına yol açmıştır. Nihayetinde nice insanın Peygamber buyruğu sanarak uyguladığı ve uygulattığı uydurma rivayetler, Mevzûât kitaplarında derlenmiş olsalar bile, halk arasında elden ele dolaşan "aile rehberi" tarzı kitaplardaki yerlerini maalesef korumaktadırlar. Bazıları kadın ve erkek arasında daimî bir gerilim alanı ve huzursuzluk teması oluştururken, bazıları hayatın sadece bir alanını kadın için yaşanabilir kılmayı öngörmekte, bazıları ise geri hizmette bulunmasının faziletlerini sıralayarak kadının donanımlarını toplum yararına kullanmasına engel olmaya çalışmaktadır. Sonuçta varılan nokta, Hz. Peygamber'in öngördüğü bakış ile kadını, kadının sunduğu perspektif ile de hayatı görme imkânından mahrumiyettir.

Kadına Dair Olumsuz Algı Tarihine Genel Bir Bakış

Kadına dair asırların zihninde yer eden olumsuz algıların izlerini yaratılış kıssası kadar gerilere sürmek mümkündür. Bu olumsuz bakışın temelinde Hz. Âdem'in cennetteki ilk hatalı adımını eşi sebebiyle attığı, dolayısıyla insanın Rabbine ilk karşı gelişinden kadının sorumlu olduğu inancı yatar.² Kadının bu yüzden insan soyunu sürdürmenin zahmetli kısmına katlanmakla cezalandırıldığı ve dünya hayatında ancak günahkârlığıyla orantılı bir yer edinebileceği, kutsal metinlere girmiş, dolayısıyla kökleşmiş bir kanaattir.³ Hz. Peygamber'in tebliği, böylesine ka-

¹ Makalede sadece mevzû' oldukları konusunda ittifak edilen rivayetler ele alınmış, haklarında tartışma bulunan rivayetler çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Konu hakkında ayrıntılı okumalar için şu eserlere müracaat edilebilir: Ateş, Ali Osman, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, Beyan Yayınları, İstanbul 2001; Şefkatli Tuksal, Hidayet, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümü*, Kitabiyat Yayınları, Ankara 2001; Çelik, Mustafa, *Uydurma Hadislerle Kadın Aleyhtarlığı*, Ölçü Yayınları, İstanbul 1995.

² Kitab-ı Mukaddes, Yaratılış 3/6, 12.

³ Kitab-ı Mukaddes, Yaratılış 3/16.

ranlık bir kadın imajını reddederken, aslında insanlığı ciddi bir zihinsel dönüşüme davet etmektedir. Öncelikle Kur'an, Allah'ın Hz. Âdem'i ve eşini birbirlerine karşı değil, Şeytan'a karşı uyardığını söyleyerek,⁴ onları kandırmanın Şeytan olduğunu ısrarla yinelenmektedir.⁵ İlk iki insanın hata işleme, pişman olup tevbe etme ve yeryüzü hayatına gönderilme serüvenini anlatan ayetlerde hep "birlikteliklerine" işaret eden işteş fiillerin kullanılması,⁶ hatta bir ayette suçun doğrudan Hz. Âdem'e atfedilmesi,⁷ asli günah söylemiyle kadının sırtına yüklenen ağırlığı kaldırarak kadar önemlidir.

Hz. Peygamber'in mesajının ilk muhatapları da kuşkusuz benzer önyargılar ile şekillenmiş bir toplumun bireyleridir. Aralarında soylu ve zengin olmalarından dolayı söz hakkına sahip az sayıda kadın bulunsa da, Arap toplumunun adı üstünde "cahilliye" yani barbarlığa dayalı yapılanmasında kadına dair olumlu bir yaklaşımın izini sürmek zordur. Hz. Ömer'in din ile tanışmadan önce kadına bakışlarını özetleyen cümleleri, bu noktada dikkat çekicidir: *"Biz Cahiliye döneminde kadına değer vermezdik. İslâm gelip de Allah onlardan bahsedince, üzerimizde hakları olduğunu ama onları işlerimize dâhil etmek zorunda olmadığımızı düşündük. Bir gün eşimle aramda bir tartışma oldu ve eşim bana karşı ağır konuştu. Ona 'Haddini bil!' dedim. Bunun üzerine eşim şöyle cevap verdi: 'Sen beni böyle azarlıyorsun ama (Peygamber'in eşi olan) kızın Hafsa, Rasûlullah'a (karşı konuşmaktan çekinmeyerek bazen onu) üzüyor!'"⁸*

*"Dünya bir varlık âlemdir. Dünyanın en değerli varlığı ise, iyi huylu bir kadındır."*⁹ buyuran bir Peygamber'in sünneti ile kadının edindiği maddî ve manevî kazanımlar incelendiğinde, dönüşümün ne denli baş döndürücü olduğunu görmek mümkündür. Ancak vahyin kadına sağladığı bu yeni yaşam alanının "insanca var olmak" üzerine kurgulandığını belirtmek, bu yazı için yeterli olacaktır. İnsan varlığının, kadın ve erkek olmak üzere iki farklı ama birbirini tamamlayan boyutta yaratılmış olması, bu iki pers-

4 Tâhâ 20/117.

5 Bakara 2/36; A'râf 7/22.

6 Bakara 2/36-38, Tâhâ 20/121-123.

7 Tâhâ 20/120-121.

8 Buhârî, Libâs, 31; Müslim, Talâk, 34.

9 Müslim, Radâ, 64.

pektifi bir arada değerlendirmeden “insan”ı anlamayı ve anlamlandırmayı imkânsız kılmaktadır. Dolayısıyla, insanı “halife” sıfatıyla var ettiğini anlatırken cinsiyetten söz etmeyen¹⁰ Allah’ın huzurunda, yeryüzünü O’nun rızasına uygun biçimde imar etme sorumluluğu yönünden kadın ve erkeğin konumu aynıdır. Bu sebeptir ki, *“Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü’min erkek ve hiçbir mü’min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur.”*¹¹ emrinin iki muhatabı vardır. Ve yine bu sebeple, aynı hatayı işlediklerinde aynı cezayı hak etmekte,¹² aynı güzelliği hayata taşıdıklarında da aynı mükâfatı kazanmaktadırlar.¹³ Allah Rasûlü de, *“Kadınlar, erkeklerle birlikte bir bütünü tamamlayan diğer yarıdır.”*¹⁴ buyururken böyle bir gerçekliğe işaret etmektedir.

O güne değin kadının “halife” olmakla taşıdığı böylesi doğal bir saygınlığı göz ardı ederek yapılanan, dolayısıyla bu gerçeğin gerektirdiği birtakım insanî hakları da yok sayan bir zihniyete Hz. Peygamber; *“Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi, onların da sizin üzerinizde hakkı vardır.”*¹⁵ diye seslenmekteydi. Onun kadına güvenen, değerini dile getiren, şefkatli, anlayışlı ve nazik tavrı insanları şaşırtmıştı. Her ne kadar Rasûlullah’ın adımlarını aralıksız takip etmeye gayret gösterecekler de, kadınlarla ilişkilerini gözden geçirmelerini ve zihniyetleriyle birlikte alışkanlıklarını da değiştirmelerini gerektiren bu öğreti karşısında eski anlayışlarının etkisinde davrandıkları zamanlar olmuştu. Bu gerçeği Abdullah b. Ömer şöyle itiraf ediyordu: *“Biz Hazreti Peygamber zamanında hakkımızda vahiy iner de azarlanırsınız korkusuyla kadınlarımıza karşı kötü söz söyleyemez ve istediğimiz gibi davranamazdık. Ne zaman ki, Hazreti Peygamber vefat etti, işte o zaman ağır konuşmaya ve rahatça dilediğimizi yapmaya başladık!”*¹⁶

Toplumun genlerine işleyen yanlış düşünce kalıplarını kırmak, insanlara doğru davranabilmeleri için önce doğru düşün-

¹⁰ Bkz. Bakara 2/30; Neml 27/62; Fâtır 35/39.

¹¹ Ahzâb 33/36.

¹² Mâide 5/38; Nûr 24/2.

¹³ Âl-i İmrân 3/195; Ahzâb 33/35.

¹⁴ Ebû Dâvûd, Tahâret, 94.

¹⁵ Tirmizî, Radâ, 11.

¹⁶ Buhârî, Nikâh, 81.

meyi öğretmek elbette kolay değildi. Değişimin, toplumun kimi katmanlarında istenen düzeyde gerçekleşmediği bir vakıydı. Sonuçta tadına varılmış nice menfaati de alt üst eden bu yeni yapılanma, Hz. Peygamber'in vefatının ardından gerilemeye başlamıştı. Çok değil, bir nesil sonra, Abdullah b. Ömer, Rasûlullah'ın "*Hanımlarınız mescide gelmek için izin isterlerse onlara engel olmayın*" dediğini anlatırken, bir oğlu "Vallahi onları engelleriz!" diye yemin ederek karşı çıkabiliyor, fitne çıkarmak için bu izni kullanacaklarını söyleyerek kadınlara olan güvensizliğini dile getirebiliyordu. Sakin bir insan olmasına rağmen, o güne değin duyulmamış biçimde ağır sözlerle oğlunu azarlayan İbn Ömer, "*Ben sana 'Allah'ın Peygamberi şöyle buyurdu' diyorum, sen hâlâ 'biz onlara müsaade etmeyiz' diyorsun!*" demişti.¹⁷

Hz. Peygamber'in kadın hakkındaki sözleri ve davranışları nesilden nesle aktarılırken, İslâm öncesi olumsuz yaklaşımların da din ile birlikte taşınıyor olması şaşırtıcıydı. Geleneğe ait veriler, Yahudi kültürünün kalıntıları da dahil olmak üzere, itina ile saklanıyor gibiydi. Özellikle halk arasında aile içi ilişkiler bağlamında şekillenen kadın-erkek diyalogu, Kur'an ve sünnet çizgisiyle örtüşmeyen bir düzeysizlikte ısrarcıydı. Bu noktada beliren en ciddi tehlike ise, yetenek ve sorumluluk bakımından henüz erkek olgunluğuna erişmemiş kabul ederek kadını bir alt basamakta konumlandıran, dolayısıyla düzeysizliği baştan şart koşan bir bakışın, din ile karıştırılır hale gelmesiydi. Bu bakış sahih rivayetlerin sakim yorumlarından başlayarak idraca ve nihayetinde hadis uydurmaya uzanan bir süreçte kendisine yer bulmaya başlayacaktı. Kuşkusuz, başkalaşım ve manipülasyonun kendisini en fazla gösterdiği alan uydurma rivayetlerdi.

Kadın Konulu Uydurma Rivayetlere Bakış

Kadına karşı olumsuz yargıları dinî bir kisveye büründürmeye çalışan uydurma rivayetler, kız çocuklarına yaklaşım tarzını belirleyen günlük tavsiyelerden, kadının sosyal statüsü ve eğitimi gibi kritik meselelere dair hükümlere kadar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Rivayetler yan yana getirildiğinde, onları üreten zihniyetin çizmek istediği kadın portresini görmek zor değildir. Kabaca tasvir etmek gerekirse; fikri, ideali ve ilmî birikimi yetersiz ve hatta gereksiz görüldüğünden hayatı yönlendirmede katkısına izin verilmeyen, kendisine danışılma ve yetilerinden faydala-

¹⁷ Müslim, Salât, 135, 138.

nılma ihtiyacı görülmediği gibi, erkeğin hakkıyla ibadetine mâni ve güvenilir olmadığı varsayılan, dolayısıyla yaşam alanı ev ile, el becerileri ise yün eğirme ile kısıtlanarak özellikle eğitim öğretimden uzak tutulması gerektiğine inanılan bir kadın imajı karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde, çarpık bir zihniyetin Hz. Peygamber'e atfedilişinin boyutları hakkında fikir vermesi açısından, söz konusu uydurmalarından bir örneklem sunacağız. En geniş anlamıyla kadını sosyal hayatın dışına iten rivayetlerden başlayarak aile gibi daha dar bir alana doğru ilerlemek yerinde olacaktır.

Uydurmalara göre, Hz. Âdem örneğinde de görüldüğü üzere, kadın, erkeğin cennete ulaşmasının önündeki en ciddi engeldir. Bu bağlamda "Kadınlar olmasaydı, Allah'a hakkıyla ibadet edilecekti."¹⁸ diyen bir rivayeti, "Şayet kadın olmasaydı, erkek şüphesiz cennete girecekti."¹⁹ sözü desteklemeye çalışmaktadır. Halbuki Allah Rasûlü "Allah, bir kimseye iyi bir hanım vermişse, dininin yarısında ona yardım etmiş demektir. Artık diğer yarıyla ilgili olarak da, Allah'a karşı sorumluluğunu bilsin."²⁰ buyurmakta, dinin algılanması ve yaşanması noktasında kadının kendine özgü bir anlam alanı açarak erkeğe imkân sunduğunu ifade etmektedir.

"Üç şeye güvenilir: Dünya, sultan ve kadın." şeklindeki rivayet,²¹ iki cins arasındaki güven bağını zedeleyerek kadınla ilişkiyi kuşku dolu bir zemine yerleştirmesi bakımından dikkat çekicidir. Şaşırtıcı olan ise, bazı âlimlerimizin, bu rivayetin Rasûlullah'a ait olmadığını söyledikten sonra, aslında mana açısından doğru olduğunu belirtme ihtiyacı hissetmeleridir.²² Kadına karşı duyulan kuşkunun sınırları "Rasûlullah, rüyanın kadınlara anlatılmasını yasakladı."²³ denilerek, özeli paylaşmamayı

¹⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/255; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, s. 119, h.no:1

¹⁹ İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şerîa*, II/204, h.no: 22; Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Zaife ve'l-Mevzûa*, I/74, h.no: 56; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II/165, h.no: 2128-2129.

²⁰ Hâkim, *el-Müstedrek*, II/175, h.no: 2681.

²¹ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfûa*, s. 181, h.no: 150; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I/323, h.no: 1033; Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-Hasene*, s. 168, h.no: 356.

²² Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfûa*, s. 181, h.no: 150; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I/323, h.no: 1033; Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-Hasene*, s. 168, h.no: 356.

²³ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, III/70; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûa*, II/279; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şerîa*, II/281; Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl*, II/665; İbn Kayyim, *el-Menâru'l-Münif*, s. 132, h.no: 298.

önerecek kadar genişlemektedir. Aslına bakılırsa rüyayı anlatarak yorum beklemek, bir çeşit fikir alma çabasıdır. Oysa kadın konulu uydurmaların en meşhurlarından olan bir rivayet; “*Kadınlara danışın ama dediklerinin aksini yapın.*”²⁴ demektedir. Hatta kadının yüzde yüz yanılacağını iddia ederek ona muhalefetle doğruyu garantileyen bir başka rivayet, böylesi akıl almaz bir davranışı bereketle ilintilendirmektedir: “*Sizden biriniz hiçbir işi danışmadan yapmasın. Eğer istişare edecek birisini bulamazsa karısına danışsın, sonra onun dediğinin aksini yapsın. Çünkü kadınlara muhalefette bereket vardır.*”²⁵ Kadının fikrini almak, bir adım sonra onun dediğini yapmaya sebep olabilir ki, “*Kadına itaat etmek pişmanlıktır.*”²⁶ rivayetiyle bunun da önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Oysa Hz. Peygamber, ilk vahyi aldığı gün korkusunu ve endişesini ilk önce eşi ile paylaşmış, olanları anlattıktan sonra “*Kendim hakkında endişelendim!*” diyerek ilk önce ona danışmıştır.²⁷ İlerleyen yıllarda Hudeybiye gününde yaşananlar da, kadını hayatın karar mekanizmalarından uzak tutmayı öngören bu rivayetleri yalanlamaya yetecektir. O gün, umre yapmadan Medine’ye geri dönmek için ağırdan alan ashabi karşısında çaresiz kalan Hz. Peygamber, eşi Ümmü Seleme’nin teklifine uyararak önce kendisi tıraş olup ihramdan çıkmış, onu gören ashabi bu uygulamayı kabullenince sıkıntı aşılmıştır.²⁸ Hz. Peygamber’in, eşleri ile sohbet ve müzakerelerine sayısız örnek sunmak mümkündür. Dolayısıyla “*Dört şey kalbi öldürür: Günah üzerine günah işlemek, kadınlarla fazla tartışıp onlarla fazla konuşmak, sen ona bir laf söyleyince o sana bir laf yetiştiren ahmak kişiyle çekişmek, sorumsuz zenginle ve zalim yöneticiyle oturup kalkmak.*”²⁹ şeklindeki bir uydurma, Rasûlullah’ın fiilî sünneti ile taban tabana zıttır.

²⁴ Aliyyü’l-Kârî, *el-Esrârü’l-Merfûa*, s. 220, h.no: 240; Sehâvî, *el-Mekâsîdü’l-Hasene*, s. 248, h.no: 585.

²⁵ Şevkânî, *el-Fevâidü’l-Mecmûa*, s. 130, h.no: 32.

²⁶ İbnü’l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/273; Elbânî, *Silsiletü’l-Ehâdisi’z-Zaife ve’l-Mevzûa*, I/433, h.no: 435; Şevkânî, *el-Fevâidü’l-Mecmûa*, s. 129, h.no: 32; Aliyyü’l-Kârî, *el-Esrârü’l-Merfûa*, s. 226, h.no: 240; İbn Arrâk, *Tenzihü’ş-Şerîa*, II/210, h.no: 36.

²⁷ Buhârî, *Bed’ül-vahy*, 1.

²⁸ Buhârî, *Şurût*, 15.

²⁹ İbn Arrâk, *Tenzihü’ş-Şerîa*, II/393, h.no: 2.

Uydurma rivayetlerin kadını en ciddi zarara uğrattığı konu ise, eğitim öğretim hakkından mahrumiyettir. Kız çocuklarının okutulmaması hususunda dinî referans olarak kabul edilen bazı rivayetler, sadece kadının değil, onun elinde büyüyen ailenin de nesiller boyu cahil kalmasına sebep olmuştur. Kitaplara geçen, vaaz ve sohbetlerde dillendirilen ve kimi zaman âlimler tarafından bile anlamlı bulunan³⁰ bu rivayetlerin başında “*Kadınları yola bakan odalarda (cumbalarda) oturtmayınız. Onlara yazı yazmayı öğretmeyiniz. Yün eğirmeyi ve Nûr suresini öğretiniz.*”³¹ sözü gelmektedir. Hâkim’in *Müstedrek*’i gibi bazı eserlerde bunun sahih bir hadis olduğu iddia edilse de bu iddia Zehebî tarafından ciddi biçimde tenkit edilmiştir.³² Rivayet konusunda müstakil bir risale kaleme alan Azimâbâdî, haberin bütün tarîklerini vererek ravileri hakkındaki değerlendirmeleri naklettikten sonra uydurma ve bâtil olduğunu ispatlamaktadır.³³ Aynı şekilde “*Kadınlar evlerin lambalarıdır, ancak onlara öğretimde bulunmayınız.*”³⁴ ve “*Kadınlarınızın toplantılarını yün eğirme ile süsleyiniz.*”³⁵ şeklindeki rivayetler de Hz. Peygamber’e ait olmayan asılsız sözlerdir. Oysa bizzat Allah Rasûlü’nün eşi Hz. Hafsa, Şifâ bint Abdullah’tan yazı yazmayı öğrenmiş ve Peygamberimiz bunu onayladığı gibi, eşine başka dualar öğretmesini de isteyerek Şifa’dan eğitimi sürdürmesini talep etmiştir.³⁶

Kadının ev dışındaki hayata katılımı fitne gerekçesi ile reddedilirken, eve bağlanması adına yeme-içme ve giyinme gibi aslı ihtiyaçlarını bile kısıtlama yoluna gidilmesi önerilmektedir. Söz gelimi, “*Kadınları zarar vermeyecek miktarda aç ve aşırı gitmeyecek kadar kıyafetsiz bırakınız. Çünkü onlar, iyice doyup, güzelce giyinirlerse, dışarı çıkmaktan başka bir şey düşünmezler. Ama eğer*

³⁰ Aliyyü’l-Kâri, *Mirkâtü’l-Mefâtih*, IV/512.

³¹ İbnü’l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/268-269; Şevkânî, *el-Fevâidü’l-Mecmûa*, s. 126, h.no: 27.

³² Hâkim, *el-Müstedrek*, II/430, h.no: 3494. Eleştiri için bkz. Zehebî, *Telhîsu’l-Müstedrek*, II/430; Zehebî, *Mizânü’l-İtidâl*, I/419.

³³ Azimâbâdî, “*Ukûdü’l-Cümân (İnci Gerdanlıklar)*”, trc. Ali Osman Koçkuzu, *SÜİFD*, sy. II, Konya 1986.

³⁴ Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, II/316, h.no: 2705.

³⁵ İbnü’l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/277; Süyûtî, *el-Leâli’l-Masnûâ*, II/179; İbn Arrâk, *Tenzîhü’s-Şerîa*, II/202, h.no: 14; Elbânî, *Silsiletü’l-Ehâdisi’z-Zaîfe ve’l-Mevzûa*, I/27, h.no: 19.

³⁶ Ebû Dâvûd, *Tıp*, 18; İbn Hanbel, *Müsned*, VI, 372.

*biraz aç ve çıplak kalırlarsa, onlar için evde oturmaktan daha hayırlı bir şey yoktur.*³⁷ diyen bir rivayet, insana verilmesi gereken değeri kadından esirgemektedir. Oysa Hz. Peygamber kendisine kadınların hakları sorulduğunda “*Yediklerinizden onlara da yediriniz, giydiklerinizden onlara da giydiriniz, onları dövmeyiniz ve kötülemeyiniz.*”³⁸ buyurmuştur. Aynı şekilde “*Kadınların aciz bir halleri ve avretleri vardır. Acizliklerine sükûtle engel olun ve avretlerini evle gizleyin.*”³⁹ rivayeti, kadının susturulmasında ve evle sınırlandırılmasında ısrar etmektedir. Hatta bir adım daha ileri gidildiğinde, kadının, değil sosyal hayatta var olmasını, yeryüzünde yaşamasını bile anlamsız bulan ve onun için toprağın altına üstünden daha hayırlı olduğunu söyleyebilen mevzû’ bir habere rastlamak mümkündür: “*Kadın için iki tane koruyucu örtü vardır: Kabir ve koca.*” “*Hangisi daha iyidir?*” diye sorulunca Peygamber; “*Kabir*” buyurdu.⁴⁰

Diğer taraftan, kadının aile içi ilişkiler ağını konu edinen uydurmaları mercek altına aldığımızda, bu rivayetlerin bir kısmının, üzerlerinde düşünmeyi gerektirmeyecek kadar abes olduğunu görmekteyiz. Söz gelimi “*Kız çocuklarının gömülmesi övgüye değer işlerdendir.*”,⁴¹ “*Siz oğlan çocuklarını seviniz, kızlar zaten kendilerini sevdireler.*”⁴² gibi rivayetler, erkek evlâdı kıza tercih eden cahiliye zihniyetini sürdürmeye çalışırken naslarla açıkça çelişmektedir. Kız çocuğunun horlanmamasını sağlamak adına sözde iyi niyetle uydurulan birtakım rivayetler ise, “*Kimin bir kız evladı varsa başına ağır bir iş gelmiş demektir. Kimin iki kızı varsa onun hacetmesi gerekmez. Kimin üç tane kız evladı varsa ondan zekât borcu kalkmıştır ve misafir ağırlaması da gerekmez. Kimin yanında dört tane kız evladı varsa, ey Allah’ın kulları, artık o kim-*

³⁷ İbnü’l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/282; İbn Arrâk, *Tenzihü’s-Şerîa*, II/213, h.no: 43; Şevkânî, *el-Fevâidü’l-Mecmûa*, s. 135, h.no: 54.

³⁸ Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 40, 41.

³⁹ Süyûtî, *el-Leâlî’l-Masnûâ*, II/181; İbnü’l-Cevzî, *el-İlelü’l-Mütenâhiye*, II/632, h.no:1043-1044.

⁴⁰ İbnü’l-Cevzî, *el-Mevzûât*, III/237; Şevkânî, *el-Fevâidü’l-Mecmûa*, s. 266, h.no: 182; Sehâvî, *el-Mekâsîdü’l-Hasene*, s. 215, h.no: 491; Zerkeşî, *et-Tezkira*, s. 186, h.no: 32; Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, I/407, h.no: 1308.

⁴¹ İbnü’l-Cevzî, *el-Mevzûât*, III/235; Süyûtî, *el-Leâlî’l-Masnûâ*, II/438; İbn Arrâk, *Tenzihü’s-Şerîa*, II/372, h.no: 281; Sehâvî, *el-Mekâsîdü’l-Hasene*, s. 214, h.no: 491; Zerkeşî, *et-Tezkira*, s. 186, h.no: 32.

⁴² Süyûtî, *el-Hâvî li’l-Fetâvî*, I/358. Bkz. Heytemî, *el-Fetâvâ el-Hadîsiyye*, s. 118; Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, I/54.

*seye yardım edin, ona yardım edin! Ona borç verin, ona borç verin!*⁴³ örneğinde olduğu gibi sarkacın diğer ucuna savrulmaktadır. Oysa Hz. Peygamber'in çocuklar arasında cinsiyet ayırmasına izin vermeyen yaklaşımı gayet açıktır: *"Allah'tan hakkıyla sakının ve çocuklarınıza adil davranın."*⁴⁴

"Allah bir kulu severse onu kendi korumasına alır, eş ve çocukla meşgul etmez.",⁴⁵ *"Aile sahibi olan kişi asla iflah olmaz."*⁴⁶ şeklindeki uydurma rivayetler, evliliğe dair olumsuz yaklaşımlar içermekte, buna karşın *"Evlentiniz ve boşanmayınız. Zira boşanmadan dolayı arş-ı âlâ sarsılır."*⁴⁷ diyerek evliliği Hıristiyanlıkta olduğu gibi sonlanamaz ilan eden bir uydurma da yaygın biçimde nakledilmektedir. Evlilik için aracı olmaya teşvik eden bir rivayet ise, Peygamber sözü olmadığına dair net ipuçları veren dengesiz üslubuyla örneklığe değerdir: *"Kim bir kişinin helâl yoldan evlenmesi için, Allah onları bir araya getirene kadar koşursa, Allah onu bin tane huri ile rızıklandırır. Her huri, inci ve yakuttan yapılmış bir köşkte oturmaktadır. Ayrıca attığı her adım ve bu yolda söylediği her söz için, bir sene boyunca geceleri ibadetle, gündüzleri oruçla geçirmişçesine ecir alır. Kim de bir kadın ile kocasını barıştırmak için gayret gösterirse, ona gerçekten Allah yolunda ölmüş bin şehit ecri verilir. Her adımuna orucuyla, gece ibadetiyle bir senelik ecir yazılır."*⁴⁸

Mevzû' rivayetlerde, kadının doğurganlığının öncelikli değer olarak işlendiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda; *"Ey Ali, gelin senin evine girdiğinde, onun ayakkabılarını çıkar ve ayaklarını yıka. Sonra bu suyu evinin kapısından en ücra köşesine kadar serp. Eğer böyle yaparsan Allah senin evinden yetmiş çeşit fakirliği çı-*

⁴³ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/275; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ*, II/176; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şeria*, II/201, h.no: 11; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, s. 132-133, h.no: 46.

⁴⁴ Buhârî, Hibe, 13.

⁴⁵ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/278; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ*, II/180.

⁴⁶ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/281; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ*, II/180; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şeria*, II/203, h.no: 19.

⁴⁷ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/277; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ*, II/179; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şeria*, II/202, h.no: 15; Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Zaife ve'l-Mevzûa*, II/161, h.no: 731.

⁴⁸ İbn Hacer, *el-Metalibü'l-Âliye*, II/3. Ayrıca bkz. İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/279-280; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ*, II/179-180; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şeria*, II/202-203, h.no: 17-18.

*karır ve yetmiş çeşit bereket sokar... Şüphesiz ki, evin bir köşesindeki hasır bile, çocuk doğurmayan bir kadından daha hayırlıdır*⁴⁹ şeklindeki uzun bir rivayet ile bugün bile düğünlerde amel edildiğini belirtmek yerinde olacaktır. Diğer taraftan çocuğu olmayan kadına yönelik hakaret cümlesi, “Çocuk doğurabilen siyahî bir kadın, çocuk doğuramayan güzel bir kadından daha hayırlıdır.”⁵⁰ benzeri birçok uydurma ile desteklenmeye çalışılmaktadır. Kadınları hamileliğe özendirmeye yönelik bir diğer mevzû’ rivayetin sahip olduğu abartılı üslûp, aldatıcı olduğu kadar düşündürücüdür: “Bir kadın hamile olunca ona devamlı oruç tutan, gece namaz kılan, huşu ile ibadet eden ve Allah yolunda cihat eden kimselerin ecri verilir. Doğum ağrısı çektiği zaman o kadına verilen ecrin miktarını hiçbir yaratılmış bilemez. Doğum yaptıktan sonra her emzirmesi için bir köle azat etmişçesine ecir kazanır. Çocuğu süttten ayırdığında ise, bir melek kadının iki omzuna vurarak der ki; ‘Amellerinin yazılması yeniden başlıyor.’ (Şimdi annenden yeni doğmuş gibi günahsız bir kimsesin.)”⁵¹

Eşler arası ilişkiye dair uydurma rivayetler ise, çoğunlukla kadının kocasına hizmet ve itaati üzerine kurgulanmıştır. Söz gelimi “Bir kadın kocasının çamaşırlarını yıkadığı zaman, Allah o kadına iki bin sevap yazar ve iki bin hatasını affeder. Üzerine güneş doğan her şey o kadının affi için dua eder ve o kadın iki bin derece yükselir.”⁵² diyen bir rivayet, kadının eşi ile ilişkisini çamaşır düzeyinde pekiştirmeye çalışmakla, aslında kadından beklentisinin sınırlarını da çizmektedir. “Cuma günü öyle bir saat vardır ki, Allah, kendisinden her kim ne isterse o anda geri çevirmez; ancak kocası kendisine kızgın olan kadın müstesna!”⁵³ “Ko-

⁴⁹ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/267; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ*, II/167; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şeria*, II/200, h.no: 8; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, s. 126, h.no: 26.

⁵⁰ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfûa*, s. 222, h.no: 232; Zehebî, *Mizanü'l-İtidâl*, III/126. Ayrıca bkz. İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, II/33, h.no: 1576; İbn Kayyim, *el-Menâru'l-Münîf*, s.127, h.no: 285; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, s.121, h.no: 10.

⁵¹ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/274; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şeria*, II/211, h.no: 37; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, s.132, h.no: 45.

⁵² Heytemî, *el-Fetâvâ el-Hadisîyye*,s.126-127; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I/104, h.no: 300.

⁵³ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, II/273; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ*, II/174; İbn Arrâk, *Tenzihü's-Şeria*, II/201, h.no: 10; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, s. 131, h.no: 44.

*casına eziyet eden kadının namazları ve salih amelleri, kocasına kendisini affettirip de gönlünü razı edene kadar kabul olunmaz. Sene boyunca oruç tutsa ve namaz kılsa, köleler azat etse, Allah yolunda cihada taşınsa bile, kocasını razı edip affolunmadıkça cehenneme ilk girecek kişi olarak kalır.*⁵⁴ şeklindeki rivayetlerde ise kadın, kocasının gayr-ı meşru bir isteğini geri çevirmiş olması ihtimali göz önünde bulundurulmaksızın, mutlak bir itaate zorlanmaktadır.

Evlilik üzerine uydurulan hadislerden çarpıcı bir örnekle konuyu sonlandıralım. Rivayete göre bir adam yanında bir kızla Rasûlullah'a gelerek, "Benim bu kızım evlenmemekte diretiyor" der. Hz. Peygamber kıza dönerek "*Babanın sözünü dinlemelisin*" buyurur. Kız şöyle cevap verir: "Seni hakla görevlendirene yemin olsun, bana kocanın karısı üzerindeki hakkını söylemezsen evlenmem." Bunun üzerine Hz. Peygamber şu açıklamayı yapar: "*Kocanın hanımı üzerindeki hakkı o kadar büyüktür ki, kocanın bedeninde yaralar çıksa da karısı onu yalasa veya burnundan irin ya da kan gelse de karısı onları ağzıyla yutsa yine de eşinin hakkını ödeyemez.*" Kız hayret içinde, "Seni hakla gönderene yemin olsun ki, ebediyen evlenmeyeceğim!" diye yemin ederken, Allah Rasûlü, "*Gönülleri olmadıkça kızları evlendirmeyin.*" diyerek konuşmayı sonlandırır. Bu rivayeti sahih bir hadis olduğunu söyleyerek eserine alan Hâkim⁵⁵ ciddi biçimde eleştirilmiş ve rivayetin aksine mevzû' olduğu söylenmiştir.⁵⁶ Evlenmeye yönelik tavsiyelerini bildiğimiz nazik ve nezih üslubunu tanıdığımız Hz. Peygamber'in böylesine çirkin tasvirlerle bir genç kıyı evlilikten soğutması elbette olası değildir.

Sonuç

Uydurmaların arkasına sığınan illetli bakışın, Hz. Peygamber'in sunduğu perspektiften kadına yeniden bakmayı kabullenmediği ortadadır. Böyle bir bakış, Allah Rasûlü'nün ağzından kadın aleyhine konuşmaya cesaret edebilmiş, uydurduğu her cümle ile kendi gibi düşünen insanlar üreterek İslâm toplumları içinde varlığını sürdürmüştür. Varlığı rahatsızlık oluşturan bir kadın

⁵⁴ İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye*, II/23, h.no: 1549; Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûâ*, II/372.

⁵⁵ Hâkim, *el-Müstedrek*, II/205, h.no: 2767.

⁵⁶ Zehebî, *Telhîsu'l-Müstedrek*, II/205,206, h.no: 2767, 2768; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IV/564.

imgesi, uydurmaların hemen hepsine hâkimdir. Sonuçta kadın ve erkek arasında bulunması gereken denge, bir tarafın lehine bozulmuş, kadın, yeryüzünde halifelik gibi zor ve değerli bir görevi üstlenecek potansiyelde yaratıldığı halde insanca yaşamaya dair temel haklarını bile yitirmiş ve erkeğe karşı cephe alır hale gelmiştir. Nitekim kadına karşı olumsuz bir önyargı oluşturarak saygıdan, merhamet ve güvenden uzak bir ilişkiyi besleyen uydurma rivayetler, kadın ve erkeği birbirlerinin yanı başında değil karşısında konumlandırmaktadır. Kadını durağan meşgaleler ve sınırlı bilgilendirmelerle ev hayatına kilitlemek, aslında en az onun kadar erkeğe de zarar vermektedir. Zira böylesi kopuk, eş-değerden ve eşdüzeyden mahrum bir ilişki, insanın anlam dünyasının ancak kadın ve erkek tarafından birlikte oluşturulabileceğini göz ardı etmekte, iki cinsin farklılıklarını değerlendirmek suretiyle açılım sağlamalarına ve dengeli bir birliktelik kurmalarına engel olmakta, hayatın her karesini birlikte görebilme imkânlarını ortadan kaldırmaktadır.

KAYNAKÇA

- el-Aclûni, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzülü'l-İlbâs*, I-II, Dâru'l-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut 1988.
- Aliyyü'l-Kârî, Nüreddin b. Sultân, *el-Esrâru'l-Merfûa fi'l-Ahbârî'l-Mevzûa*, Tahkik: Muhammed es-Sabbâğ, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1986.
-, *Mirkâtü'l-Mefâth Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*, I-V, el-Matbaatü'l-Meymeniyye, Mısır h.1309.
- Azîmâbâdî, Şemsü'l-hak Ebu't-Tayyib Muhammed, "Ukûdü'l-Cümân (İnci Gerdanlıklar)", Tercüme: Ali Osman Koçkuzu, *SÜİFD*, sy. II, Konya 1986.
- el-Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, (*Mevsûatü'l-Hadis eş-Şerîf* içinde), Haz. Sâlih b. Abdülazîz, Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, I-IV, Haz. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, el-Mektebetü'l-İslâmî, İstanbul trs.
- el-Elbânî, Muhammed Nâsiruddin, *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Zaife ve'l-Mevzûa*, I-II, h. 1309-1405.
- el-Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed en-Neysâbüri, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, I-V, Tahkik: Mustafa Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- el-Heysemî, Nüreddin Ebu'l-Hasen, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, (*Buğyetü'r-Râid fi Tahkiki Mecma'z-Zevâid*), Tahkik: Abdullah Muhammed ed-Dervîş, Beyrut 1994.
- el-Heytemî, Şihâbüddin İbn Hacer, *el-Fetâvâ el-Hadisiyye*, Kahire h.1329.
- el-İrâkî, Zeynüddin Ebu'l-Fadl, *el-Muğni ani'l-Esfâr fi'l-Esfâr fi Tahrici mâ fi'l-İhyâ mine'l-Ahbâr*, (*İhyâu Ulûmi'd-Dîn'in zeylinde*), Kahire 1992.
- İbn Arrâk, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Tenzihü's-Şerati'l-Merfûa*, I-II, Tahkik: Abdülvehhâb Abdüllatif-Abdullah Muhammed es-Siddik, Mektebetü'l-Kâhire, Mısır h.1378.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed el-Askalânî, *el-Metâlibü'l-Âliye bi Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniye*, Beyrut 1993.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddin Ebû Abdullah, *el-Menâru'l-Münîf fi's-Sahihî ve'd-Daif*, Tahkik: Abdülfettâh Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmî, Beyrut 1994.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman, *el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdisi'l-Vâhiye*, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983.
-, *Kitâbü'l-Mevzûât*, Medine 1966-1968.
- Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit Tevrat, Zebur (Mezmurlar) ve İncil*, Kitâb-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1995.
- Müslim, İbnü'l-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, (*Mevsûatü'l-Hadis eş-Şerîf* içinde), Haz. Sâlih b. Abdülazîz, Dâru's-Selâm, Arabistan, 2000.
- es-Sehâvî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr, *el-Mekâsıdu'l-Hasene fi Beyâni Kesirin mine'l-Ehâdisi'l-Müştehirâ ale'l-Elsine*, Mısır 1956.
- es-Süyûtî, Celâleddin Abdurrahman b. Ebû Bekir, *el-Leâli'l-Masnûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevzûa*, I-II, Mısır-trs.

-, *el-Hâvî li'l-Fetâvî*, Beyrut 1988.
- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *el-Fevâidü'l-Mecmûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevzûa*, Kahire 1960.
- et-Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-V, Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1987.
- ez-Zehebî, Ebû Abdullah Şemsüddin, *Mizânü'l-İ'tidâl*, I-IV, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1963.
-, *Telhîsü'l-Müstedrek*, (*el-Müstedrek*'in zeylinde), I-V, Tahkik: Mustafa Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- ez-Zerkeşî, Bedrüddin Ebû Abdullah, *et-Tezkira fi'l-Ehâdisi'l-Müştehira*, Tahkik: Muhammed Lütfî es-Sabbâğ, Beyrut 1986.